

BİLGİ TRANSFERİ

Hilmi ÇELİK

Beşeriyet, tarihin bütün devirlerinde iletişimasyon ve onun için gerekli bütün araçlara ihtiyaç duymuştur. Toplumun bütün diğer ihtiyaçları gibi iletişimasyon ihtiyacı da tarih boyunca gelişerek çeşitli form ve şekiller almış ve en son ve en mükemmel şekil olarak -şimdilik- yazılı ve sözlü iletişimasyonda karar kılmıştır. Yarının iletişimasyon aracının daha başka şeyler olabileceğini ve yahut ta yarınların iletişimasyon kavramına yepyeni şekiller vereceğini düşünmek pek te yanlış bir yargı olmasa gerek.

Fertlerin gerek yaşama ortamlarını daha iyi hâle getirme, gerekse yaşamak için kendilerine daha iyi ortamlar yaratma yolundaki çabaları, bildiğimiz manâda, araştırma kavramının hızını biraz daha artırmıştır.

Çeşitli yollarla gelişen bilgi unsurları yine belirli basamaklarla gelir ve beşeriyetin tüm yaşantısına katılır. Eğer bu basamaklar veya yollar genel olarak toparlanacak olursa karşımıza beş ana unsur çıkar¹:

- a. Gelenek,
- b. Eğitim
- c. Mantık ve kritik etme
- d. İlmî incelemeler ve araştırma
- e. Hissi kabl el - vuku.

Burada, bizim için mühim olan bilginin doğuşuna sebep olan faktörlerden çok bilginin bir ortam içerisinde yayılışı olduğundan bu işlem üzerinde duracağız; bilginin tıpkı doğuşunda olduğu gibi naklinde de ne kadar değişik safhalar geçirdiğini göreceğiz.

Bilginin, diğer iletişimasyon elemanları gibi devamlı bir gelişim içerisinde olduğunu belirtmiştik. İşte bu hızlı gelişim yüzündendir ki fertler artık onun bu gelişimini, tüm cepheleriyle kontrol etmek arzusunda oldukları kadar çaresizliği içerisinde dirler. Bu hızlı gelişim neden? Hangi sebepler bilginin bu kadar hızlı gelişmesini gerekli kılıyor?

Bilgi unsurlarının bunca hızlı gelişmelerine tesir eden çeşitli başka elemanları mevcuttur. Bunlar yine ferdin bitmek tükenmek bilmeyen daha iyiye yönelme arzularıdır ki bir bakıma genel olarak beş ana grup etrafında toplamak mümkündür.

¹Dr. M. J. Zachert, FSU School of Library Science, LS502 Ders Notları.

1. **ARAŞTIRMA** : Bütün ilmi veya şahsi merak kavramına giren çalışmalar bu madde içerisinde; kafatası şeklinden, feza araştırmalarına kadar. Fertler toplumun artık değişmez bir unsuru haline gelmiş bu düzey içerisinde merak ve kabiliyet derecelerine göre yerlerini almışlardır.

2. **EKONOMİK GELİŞME** : Gelişen ve değişen ekonomik şartlarla beraber ona paralel olarak zorlaşan hayat şartları karşısında fertlerin direnme arzusu veya zorunluluğu. Bizim ülkemizde 640 lira maaş ile yaşamak zorunda bırakılıp feleğe teslim edilen insanların mücadelesi gibi (Eğer bunu hayat ve bu yaşantıyı da yirminci yüzyılın kişisel yaşantısı sayarsak). Ülkemizde ekonomik gelişmelerin kişilerin sosyal ve ekonomik bünyelerinde bunca olumsuz tesirlerle dolu oluşunun bir başka sebebi de yöneticilerin fertleri bu zorunlulukla yüzyüze ve bu ağır yükü tek başına taşımak zorunda bırakmalarıyla biraz fazlaca ilgili olsa gerek.

İşte bu ekonomik problemlerin ortaya çıkardığı sosyal zorluklar karşısında fert yepyeni yollar aramak zorunda kalmıştır : Ezilmemek için bir şey daha öğrenmek, bir basamak daha tırmanmak arzusu ve zorunluluğu. Bu hızlı gelişimin bir sonucudur ki kontrol elemanları kaybedilince fonksiyonel cehalet oranı artmakta, diplomalı, fakat o diplomanın gerektirdiği bilgiler-

den uzak kişilerin sayısı çoğalmaktadır.

3. **DAHA ÇOK BİLME VE DAHA ÇOK ÖĞRENME ARZUSU** : Tıpkı bir yarış arabasının gaz pedalına basan bir yarışçının kilometre saatini daha yukarılara çıkarabilme, daha hızlı gidebilme veya daha hızlı gittikçe daha çok mutlu olma isteği gibi. Bu, daha çok bilmenin mutluluğuna inanan insanların çabası, belki de bir bakıma çabaların en güzeli.

4. **NÜFUS ARTIŞI** : Bütün kavramlar olanca hızıyla gelişirken, nüfus oranındaki artış ta aynı hızla - belki de daha hızlı - onu takip etmektedir. Bu ise artan bilgi taleplerinin en güzel örneğidir. Talep edilen bilginin kalitesi, fertlerin arzu ve eğitim seviyeleri ile doğru orantılıdır. Asıl gaye talepteki artış ve taleplerdeki kalite ve kantite bakımından gerekli yenilik ve değişikliklerdir.

5. **ÇALIŞMA ŞEKLİNİN DEĞİŞMESİ** : Fertlerin fiziki işçilikten çok fikir işçiliğine yönelmesi, dolayısıyla da bilgiye daha çok ihtiyaç duyulması. Burada büyük ehemmiyeti halz unsurlardan birisi de talep edilen bilginin daima yeniliklere muhtaç olmasıdır.

Bilginin doğuşu ve gelişimi hakkında kısaca bilgi verdikten sonra şimdide bu yazımızın asıl konusunu teşkil eden bilginin transfer edilmesi ve bu transfer esnasın-

daki gerekli işlemlere dönelim. Burada transferinden söz edilen bilgi daha önce herhangi bir ortamda ve herhangi bir form içerisinde istih-sal edilmiş bilgidir. Bilgi transfer işlemine girmeden önce beş ayrı şekilde veya beş ayrı form içerisinde değişikliklere uğrayabilir². Başka bir deyimle bir noktada var olan bilgi transfer işleminin ilk basamağından önce bu beş şekilden birinin içerisine girebilir.

TRANSPORTER — Bilginin alındığı gibi verilmesi, gerek biçim, gerekse muhteva bakımından hiçbir değişikliğe tabi tutulmaması bahis konusudur.

TRANSFORMER — Muhtevaya dokunmamak şartı ile bilginin değişik bir biçim içerisinde ifade edilmesidir.

PROCESSOR — Gerek muhteva, gerekse biçim ufak tefek değişikliklere tabi tutulmuştur. Ama bu değişiklik ana kavramda değil rutin işlemlerdir.

INTERPRETER — Muhteva ve biçim değişikliklere uğramış, bilgi sunucunun imaj ve cümleleri ile ifade edilmiştir.

ANALYZER — Burada tamamen kişisel yargılar yer almaktadır. Diğer bilgi kaynağı yeni araştırmanın sadece büyük ölçüde faydalanan bir müracaat kaynağı niteliğindedir.

Yukarıda izah etmeğe çalıştığımız kazanılmış bilgi yine çeşitli ka-

nal ve yollarla transfer edilmediği müddetçe kaybolup gitmeğe veya bir yerde değerini kaybetmeğe mahkûmdur. Bu yüzdendir ki çeşitli bilgi transfer kanalları ortaya çıkmıştır.

Bilginin transferi ve bu transferin en iyi şekilde yapılabilme yolları bugünün - mesleğimiz cephesinden - en büyük konularından birisidir. Amerikan Dokümantasyon Enstitüsünün 20-24 Ekim 1968 tarihleri arasında Ohio'da yapılan toplantısında kabul edilen «Murdock and Liston» bilgi transfer modeli³ - şimdilik - bilgi transferinin en güzel şeması olarak bilinmektedir. Bu şemaya göre bilgi transferinde beş ana kanal tesbit edilmiştir. Yeni kanallar klasik (verici+kanal+alıcı) kavramının biraz daha ilmi olarak genişletilmiş ve yeni gelişmelere tatbik edilmiş şeklidir. Şöyle ki⁴ :

I. KANAL : Direkt, Kaydedilmiş Bilgi Transfer Kanalı :

Bilgi transferinin ilk basamağını teşkil eden bu kanalda işlem gayet basittir. Kişiler yüzyüze ve transfer karşılıklı konuşmadan ibarettir. Bu kanalın direkt oluşu alıcı için pek çok avantajlar sağlamaktadır :

a) Alıcı istediği zaman vericiyi durdurabilir;

b) Alıcı vericiyi gerek ses tonu ve gerekse mesafe bakımından kendisine göre ayarlayabilir;

²John. W. Murdock and David M. Liston, Jr., «General Model of Information Transfer», American Documentation 18 (Ocak, 1967) s. 199.

⁴Bak. Murdock and Liston Bilgi Transfer Şeması.

²Fritz Machlup. The production and distribution of knowledge in the United States. Princeton, University Press, 1962. s. 32 - 33.

c) Hemfikir olmadığı konuları tartışabilir, gerektiğinde sualler sorulabilir.

Bunun yanı sıra kanalın tüm değerine tesir eden bazı dezavantajlar da vardır ki bunlar :

a) Bilgi transferi yazılı olmadığı için daha sonra müracaat edilmek istenildiğinde aynı bilgiler tam olarak alınamayabilir veya noksan elde edilebilir. Tek bilgi kaynağı, kayıtlar yerine kişilerin hafızalarıdır.

b) Bu kanaldaki bilgi transferinden istifade edenler sadece bu direkt kanal çevresinde bulunanlardır.

II. KANAL : Birinci Kayıt Edilmiş Bilgi Transfer Kanalı :

Bir araştırmacının araştırmasını yazılı hale getirmesi ve kendi disiplini altına alması ve gerektiğinde başkalarının da istifadesine sunabilmesidir. Monografiler, orijinal periyodik makaleler bu kanal içerisindedir. Burada sözü edilen birinci derecede kayıt edilmiş bilgi, bu şekilde neşredilmiş orijinal araştırma yazılarıdır. Bilgi yazılı olduğu için, buna tekrar müracaat edilebilir. Bu ise, bir bakıma, en büyük avantajdır.

III. KANAL : Arşiv Kanalı :

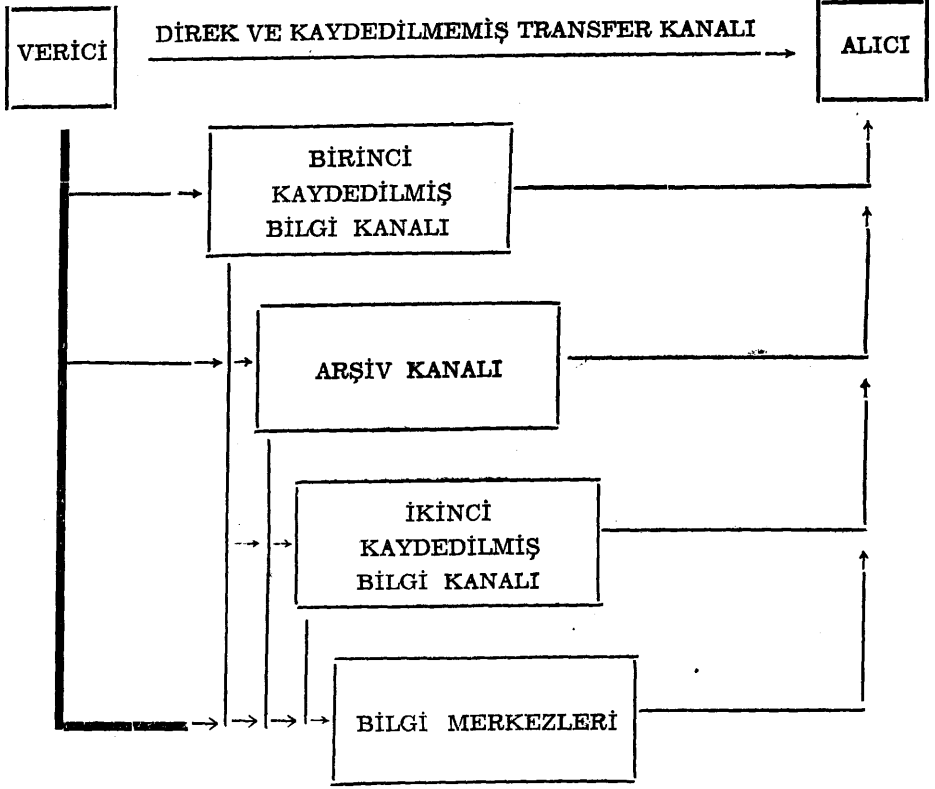
Bilgiyi ihtiva eden materyaller aynı zamanda toplanmış ve muhafaza edilmiştir. Bu avantajın yanı sıra, bilgilerin bir yığın halinde olu-

şu ve materyallerin çok yer tutması, bu kanal için bir dezavantajdır.

IV. KANAL : İkinci Kayıt Edilmiş Bilgi Transfer Kanalı :

Bu kanal ikinci ve üçüncü kanalların her ikisinden de beslenir. Birinci kanalla ilgisi olmayan yegâne kanaldır. Burada bilgi toplanmakta ve muhafaza edilmektedir. Halbuki üçüncü kanalda, arşiv kanalı muhafaza edilenler, bilgileri muhtevî materyallerdi. İndeksler, abstraktlar ve ansiklopediler gibi hazır referans materyalleri bunun en güzel örnekleridir. Arşiv kanalında belirli özel bir konuya yönelme güç olduğu veyahut çok zaman gerektirdiği halde, bu kanalda bilgiye doğrudan doğruya yönelme daha basit ve kolaydır. Daha açık ifade etmek gerekirse, ikinci ve üçüncü kanallardaki materyallere müracaat edilmek istenildiğinde tümünden özele doğru gitmek bir araştırma veya muhakeme işlemleri sonucudur. Halbuki dördüncü kanalda direkt hedef, özel bilgidir. Meselâ bir abstrakt bu kanaldaki bilgi şeklinin en güzel örneğidir. Bu abstraktin muhtevî içerisine giren araştırma daha önce orijinal olarak ikinci kanal içerisinde yayınlanmış ve üçüncü kanalda muhafaza edilmiştir. Burada aynı bilgi ikinci bir transfer işlemine tabi tutulmuştur. Birinci şekilde özel bir noktaya gidiş, ancak tüm yazıyı okumakla mümkün olacaktı; halbuki dördüncü kanal bu problemi ortadan kaldırmaktadır.

GENEL BİLGİ TRANSFER MODELİ

Bu model, John W. Murdock and David M. Liston, Jr., «General Model of Information Transfer», *American Documentation*, 18 (October, 1967), 199. s. dan basitleştirilerek alınmıştır.

V. KANAL : Bilgi Merkezleri :

Daha çok özel konu gruplarına hizmet eder. Yani, hizmet çerçevesi belirli bir üçgen içerisinde. Sistematik olarak bu kanal üç ayrı bölümden müteşekkildir : a) Sağlama, b) Depolama ve retrieval, c) Analiz. Bu kanalın en büyük avantajı bir araştırmacı için en büyük düşman olan zaman kaybının asgari hadde indirilmesidir. Bunun yanı sıra, işlemin korkunç derecede pahalı oluşu, çok büyük bir dezavantajdır. Bu merkezlerin araştırmaya

bunca masraflı gerektirecek ölçüde çok çevrelerde münakaşa konusu olmaktadır.

Bütün bu kanallar ve bilgi transferleri arasında kütüphanenin ve kütüphanecinin yeri ne olacaktır? Bu konu ileride ayrı bir yazımızın başlığını teşkil edecektir. Yalnız şu kadarını söylemek gerekir ki, «kütüphaneci ne bilgi üreticisi, ne de bilgi tüketicisidir»⁵ o sadece bu iletişim ortamında bir araçtır.

⁵W. S. Dix. The libraries of the uncertain future. *Wilson Library Bulletin* 43 (1968), 39. s.